

Boček, Pavel

Několik poznámek k vývoji vztahů světské a duchovní moci v Rusku ve 14. století

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1983, vol. 32, iss. C30, pp. [121]-129

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102226>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVEL BOČEK

NĚKOLIK POZNÁMEK K VÝVOJI VZTAHŮ SVĚTSKÉ A DUCHOVNÍ MOCI V RUSKU VE 14. STOLETÍ

Ruský jednotný a centralizovaný stát se vytvářel ve velmi obtížných podmínkách. Dlouhotrvající feudální rozdrobenost umocněná a podmíněná mongolskou expanzí a následující daňová podřízenost Zlaté hordě značně zbrzdily rozvoj ruské ekonomiky a tím i celé společnosti.

Na vytvoření jednotného státu měla zájem celá vládnoucí třída. Pouze jednotný stát mohl zajistit uplatnění všech jejích výhod.¹ Přístup k centralizaci a upevnění ústřední velkoknížecí moci tak jednoznačný nebyl.

Všechny vrstvy vládnoucí třídy potřebovaly jednotný stát k tomu, aby plnil potlačovatelskou funkci v jejich prospěch. Jednota však mizela při nastolení otázky vnitřního uspořádání státu.²

Síla a postavení ústřední moci byla ovlivňována rozvojem měst. Autoři Dějin SSSR od nejstarších dob do VŘSR správně zdůrazňují, že města představovala ve 14.—15. století vážnou společenskou sílu, s níž musela počítat i velkoknížecí politika.³ Ta se totiž snaží využít velké aktivní role obyvatelstva měst a zajistit si jejich podporu, sama přitom vychází vstříc jejich požadavkům.⁴ Přesto nebyla města s to poskytnout potřebnou podporu, především ve formě velkých peněžních sum. Ruská velkoknížata byla proto nucena hledat oporu mezi vrstvami vládnoucí třídy mnohem intenzivněji než ostatní evropští panovníci tohoto období.

Jedinou stálejší oporou velkoknížete byla ekonomicky závislejší střední a drobná šlechta, jejímž životním zájmem bylo nastolení systému, v němž by se nemusela bát o svoji existenci. K upevnění svého postavení potřeboval velkokníže zajistit i jejich pozice. K tomu byla nutná půda, již se však nedostávalo ani velkoknížeti. Vyřešení této otázky však naráželo na ambice ostatních příslušníků vládnoucí třídy. Boje mezi jednotlivými

¹ K tomu viz Čerepnin, *Obrazovanie rossijskogo centralizovannogo gosudarstva v XIV—XV vekach*, Moskva 1960, 182; *Dějiny SSSR od nejstarších dob do VŘSR*, Praha 1977, 64.

² K tomu viz Čerepnin, c. d., 190.

³ *Dějiny SSSR...*, 65.

⁴ Čerepnin, c. d., 421.

vrstvami probíhaly v různých podobách a byly typické snahou využít všech prostředků k oslabení soupeře.

Ochota ke spolupráci mezi jednotlivými vrstvami vládnoucí třídy a zvláště ke spolupráci s velkoknížetem závisela na okamžité situaci ve společnosti. Do těchto vnitrotřídních konfliktů byla pochopitelně vtahována i církev. Její specifické postavení nutilo ostatní feudály ke snaze získat si její sympatie a podporu. Stejně tak se ovšem mohla stát terčem útoků všech ostatních vrstev a tříd. Tato vystoupení nemusela vždy nabývat charakteru hereze. Svědčí o tom spory, k nimž docházelo mezi církví — příslušníkem vládnoucí feudální třídy a ostatními feudály. Ve složité situaci byla církev nucena často sledovat spíše zájmy ekonomické a politické než věroučné.

V roce 1274 se sešel ve Vladimíru z iniciativy metropolity Kirilla sobor, který se zabýval problémy plynoucími z hojně rozšířených nešvarů mezi duchovenstvem.

A. I. Klibanov považuje sobor a jeho jednání za důkaz existence silného proticírkevního hnutí, jehož kritika se soustředila na problémy, kterými se zabývá i sobor. Jeho cílem bylo odstranit předmět kritiky, není tedy ničím jiným než reakcí na proticírkevní hnutí.⁵

O významu, který nešvarům v ruské církvi přikládali její čelní představitelé, svědčí skutečnost, že vpády Mongolů jsou považovány za důsledek nedodržování církevních pravidel.⁶

Z jednání soboru vyplývá, že účastníkům působila největší starosti simonie a celková uvolněnost mravů duchovenstva. Bylo proto nařízeno, že každý, kdo se má stát osobou duchovního stavu, případně postoupit v hierarchii o stupínek výše, musí být dlouhou dobu sledován a vychováván.⁷

Jednání o simonii skončilo kompromisem. Podle nového ustanovení měl každý, kdo se ucházel o církevní hodnost jakéhokoliv stupně, zaplatit tomu, kdo vysvěcení provedl, 7 hriven.⁸

Kromě simonie odsoudil sobor i další praktiky duchovních, jež se projevovaly v nadměrném vykořisťování poddaných, lichvářství. S kritikou morálky duchovních souvisí zákaz provádět různé náboženské úkony osobám, jež k tomu neměly řádné svěcení.⁹

Charakteristické je, že si účastníci soboru všímali i pozůstatků pohanství mezi obyvatelstvem, jež se projevovaly především při různých slavnostech.¹⁰

Sobor se zabýval problémy typickými v době feudalismu nejen v Rusku, ale v celé Evropě. Většina z nich plynula ze stále výraznějšího zesvětšování církve. Odstranit by je proto mohla pouze radikálnější opatření v podobě sekularizace veškerého majetku a zbavení politického vlivu ve společnosti. Tato náprava byla možná v podstatě jen zvenčí, ze strany

⁵ Klibanov, *Reformacionnyje dviženija v Rossiji*, Moskva 1960, 97–100.

⁶ *Tamže*, 97; Karamzin, *Istorija gosudarstva rossijskogo*, t. 4, Moskva 1826, přílohy, s. 86.

⁷ Klibanov, c. d., 98; Karamzin, c. d., 86.

⁸ Klibanov, c. d., 98; Karamzin, c. d., 86.

⁹ Klibanov, c. d., 99; Karamzin, c. d., 87.

¹⁰ Klibanov, c. d., 99; Karamzin, c. d., 87.

soupeřů a nepřátel. Ideje nápravy zevnitř nabývaly nejčastěji podoby reformních hnutí, jež měla ovšem různý charakter a cíl. Vladimírský sobor můžeme zařadit k vystoupením, jejichž cílem bylo napravit nejkřiklavější nedostatky, avšak v zájmu uchování a posílení vlastních pozic.

Církvi, přesněji jejím čelným představitelům, přestala vyhovovat situace, která dovolovala pranýřované nedostatky. Zájmem církve jako složky vládnoucí třídy bylo sjednocení a vytvoření pevné organizace, jež by umožnila zužitkovat veškeré její výhody.

Otázka jednoty církevního panství nad Ruskem byla komplikována novým jevem konce 13. století — velkým rozmachem severních a východních oblastí ruské země. Snahu metropolitů o udržení teritoriální jednoty dokumentují jejich stále častější cesty do těchto oblastí. Kyjevský metropolit Kirill I. zemřel v Perejaslavli Zalesském, jeho nástupce Kirill II., za něhož se konal sobor v roce 1274, pobýval mnohem častěji ve Vladimíru na Kljazmě než v Kyjevě. Cíl metropolitů — udržení teritoriální jednoty jižních a severovýchodních oblastí Ruska se projevuje i v zasahování do sporů mezi jednotlivými údělnými knížaty, které hrozily vyústit v trvalé odtržení od oblastí, které se nacházely pod jejich duchovní správou. Těmito akcemi sledovali především svoje vlastní zájmy, jež ovšem do značné míry splývaly se zájmy dalších vrstev vládnoucí třídy.

Ničím jiným než sledováním vlastních zájmů nebyl ani sobor z roku 1274. Kritizované nedostatky nediskreditovaly církev pouze v očích laiků, určitý vliv jejich názorů nelze v tomto směru vyloučit, ale také ji vnitřně rozkládaly a vytvářely předpoklady pro spory mezi jednotlivými duchovními, jež v celkovém součtu škodily celé církvi.

Tyto problémy nemohl ovšem odstranit jeden sobor, k jejich překonání byla nutná změna stávajících společenských a politických poměrů. Pro ústřední církevní moc byla v této době výhodná a přímo nutná spolupráce s nejvyšší mocí světskou, jež si výhodnost i nutnost vzájemného spolupůsobení rovněž uvědomovala. Svědčí o tom i postupný přechod ruského metropolity z Kyjeva do oblastí severovýchodní Rusi. Jeho příčinou nebylo pouze menší nebezpečí ze strany mongolských kočovníků, ale i stěhování ostatního obyvatelstva, rozmach zemědělské a řemeslné výroby a v jeho důsledku přesouvání politického a kulturního střediska z centrální oblasti bývalé Kyjevské Rusi do těchto končin. Metropolitovi nezbyvalo v těchto nově se vytvářejících podmínkách nic jiného, než se přesunout do oblastí, kde panovala nejmocnější ruská knížata tohoto období, pokud nechtěl ztratit svůj vliv na ně i na církev. Volba nového sídla závisela na jeho postavení mezi ostatními středisky a na síle a moci knížete, který v něm vládl. Přehlédnout ovšem nelze ani význam pobytu metropolity v sídelním městě údělu v době, kdy začíná proces „sbírání“ ruských zemí a jednotlivé úděly mezi sebou soupeří o získání vedoucí role v tomto procesu. Čerepnin upozorňuje, že se knížata snažila získat podporu církve nejen z důvodů materiálních a ideologických, ale i proto, že církevní půdní majetek představoval důležitou základnu pro politické sjednocení země. Právě církevní feudálové se stali všeruskými půdními vlastníky. Tato okolnost se zdá být Čerepninovi hlavní příčinou hledání

spojenectví.¹¹ Ostatní výhody, jež spojenectví poskytovalo, pomíjí, stejně tak si nevšímá jeho výhodnosti pro moc duchovní.

Stejně jako ostatní vrstvy vládnoucí třídy začíná se na boj o získání moci od nejvyšších úřadů až po funkce posledních písařů v ruském státě připravovat i církev. I ona soustřeďuje své prostředky, snaží se odstranit nedostatky ve vlastním životě a upevnit tak svou vnitřní jednotu a zároveň využít situace k získání vlivu i na běh světských událostí, i když je zatím více závislá na státní moci než později. Její pomoc státní moci je však bohatě vyvažována rychlým růstem především půdního majetku. Právě v této době jsou kladeny základy budoucímu obrovskému půdnímu fondu všech církevních institucí; tato symbióza vytvářela základní předpoklady pro pozdější teokratické tendence ruské církve a jejích představitelů.

O necelé půlstoletí později se sešel v Perejaslavli Zalesském další sobor, který dokazuje složitost procesů, jimiž procházelo Rusko ve 14. století.

Tatiščev píše, že v roce 1313 se v Novgorodě objevil heretik, kterému pomáhal tverský biskup Andrej. Metropolita Petr proti němu svolal sobor, na němž ho za účasti knížete Ivana Daniloviče usvědčil a proklel.¹²

Karamzin sice také uvádí, že Petr usvědčil a proklel heretika, z jeho výkladu však plyne, že hlavní příčinou svolání soboru byly rozpory mezi metropolitou Petrem a tverským biskupem Andrejem. Andrej si stěžoval u patriarchy na chování nového metropolity, jehož neváhal označit za heretika. Patriarcha stížnosti příliš nevěřil, proto poslal na Rus svého klerika, aby celou záležitost důkladně prošetřil. Akci ukončil sobor v Perejaslavli, na kterém se ukázala metropolitova nevina.¹³

Solovjev chápe sobor jako závěr sporu mezi metropolitou a tverským biskupem. Mezi účastníky soboru neuvádí Ivana Daniloviče, mezi členy Andrejova doprovodu však vypočítává Dmitrije a Alexandra Michajloviče, syny tverského velkoknížete Michala Jaroslaviče.¹⁴

Autoři Očerku po istorii SSSR píší přímo o herezi rozšířené v Novgorodě v době vlády Ivana Kality. Sobor v Perejaslavli se zabýval problémy plynoucími z rozšíření tohoto hnutí. Podstatné je, že se autoři odvolávají přímo na již citované líčení Tatiščevovo.¹⁵

O usvědčení heretika Petrem píší ve své společné práci i Lur'je a Kazaková. Se střetnutím mezi Andrejem a Petrem spojují Napisanije monacha Akindina. Cílem Akindina, který byl poslán Andrejem do Cařihradu, aby se informoval na otázku ustanovování duchovních do úřadů za mzdu, bylo upevnění postavení církve pomocí odstranění kritizovaných nedostatků.¹⁶

Klibanov chápe sobor jako pokus světských feudálů zlomit autoritu církve. Ti ustoupili od svých plánů na svržení metropolity před kritikou

¹¹ Čerepnin, c. d., 184.

¹² Tatiščev, *Istoriija rossijskaja*, t. 5, Moskva 1965, 72.

¹³ Karamzin, c. d., 150.

¹⁴ Solovjev, *Istoriija Rossiji*, t. 2, Moskva 1960, 587.

¹⁵ Očerki po istorii SSSR, period feodalizma IX do XIV vv., č. 2, Moskva 1953, s. 361.

¹⁶ Kazakova, Lur'je, *Antifeodal'nyje jeretičeskije dviženija v Rossiji XIV—načala XVI vv.*, Moskva 1955, 5, 44, 45.

řadových účastníků soboru, kteří právě měli poprvé možnost projevit svoje výhrady k vedení církve. Akindinovo napsání je příkladem těch hlasů, které zazněly na soboru, autor však měl blíže k řadovým duchovním než Andrej. Dodává, že Andrej musel několik roků po skončení soboru opustit úřad, bez podpory Michala by se tak stalo mnohem dříve.¹⁷

Události spojené s perejaslavským soborem mají velký význam pro poznání vývoje vztahů mezi církví a státem při procesu sjednocování ruských zemí. Ten se v daném okamžiku projevil v Akindinově napsání v podobě spíš teoretické, ovlivněné zcela zřejmě myšlenkami byzantského caesaropapismu. V jednání a závěrech soboru se projevil v naprosto konkrétní podobě dané okamžitým stavem ruské společnosti.

V roce 1305 se pokusil tverský velkokníže Michal Jaroslavič po smrti metropolity Maxima prosadit svého kandidáta do tohoto úřadu. Pokus se setkal s odporem ostatních ruských knížat, čelných představitelů ruského kléru a konečně i cařihradského patriarchy. Novým metropolitou se stal mnich řeckého původu Petr; je pochopitelné, že jeho jednání bylo ovlivněno předcházejícím pokusem Michalovým.

Nelze říci, že by Petrova politika odpovídala pouze zájmům moskevské větve Rurikovců, přesto ale Michalovi zřejmě příliš nevyhovovala. Poučen nezdarem obrátil se proto k patriarchovi a obvinil Petra ze simonie. Výsledkem bylo svolání soboru do Perejaslavli, který zdělila podle vůle jeho posledního vládce moskevská knížata. Účastníkům nešlo o zlomení autority církve, ale naopak o její získání pro politické zájmy představitelů světské moci. O tom, že sobor měl skutečně charakter střetnutí o přízeň nejvyššího představitele duchovní moci v Rusku, svědčí účast zástupců dvou nejvíce zainteresovaných knížecích rodin. O průběhu jednání není mnoho známo, pouze v žití metropolity Petra se praví, že mezi účastníky došlo takřka ke rvačce.

Perejaslavský sobor byl projevem konfliktů, k nimž docházelo mezi vrstvami vládnoucí třídy v důsledku procesů spojených s překonáváním feudální rozdrobenosti, tentokrát krutého soupeření mezi moskevským a tverským velkoknížetem. Sobor je důkazem nutnosti vzájemné spolupráce světské a církevní moci. Petr nebyl z úřadu sesazen především pro podporu, již se mu dostalo ze strany Ivana Kality. Ukázala se na něm síla vzájemného spojení, která dokázala překonat odpor tverského biskupa a jeho spojenců. Ovšem ani toto spojení nedisponovalo prostředky, aby bylo schopno sesadit strůjce celého sporu.

Historii soupeření Moskvy a Tveri se zabýval Budovnic, podrobně rozebral letopisy i další památky, sledoval však jeho politickou a vojenskou linii. Nevěnuje pozornost jeho dalším projevům a nevěnuje si ani mechanismu celého procesu.¹⁸

Zdánlivě odlišně si představuje řešení otázek mnich Akindin. Dokazuje, že celá ruská církev propadla simonii a kupčí s duchem svatým.¹⁹ Zdůrazňuje, že každý člověk dostal od boha rozum, aby si vybral, zda chce

¹⁷ Klíbanov, c. d., 100–104.

¹⁸ Budovnic, *Otraženiye političeskoj bor'by Moskvy i Tveri v XIV v.*, Trudy otděla drevnerusskoj literatury, Moskva–Leningrad 1956, 79–103.

¹⁹ Klíbanov, c. d., 101.

následovat špatného pastýře a upadnout proto do záhuby, neboť vedeli slepý slepého, oba musí skončit v propasti.²⁰ Akindin rozvíjí ještě jednu velmi důležitou ideu — o odpovědnosti panovníka za duše všech poddaných, která se projeví zvláště na posledním soudu.²¹ Duchovní a světská moc mají stejný počátek a řídí se stejným zákonem, obě mají zkrášlovat lidský život. Panovníkovou povinností je „zacpávat ústa heretikům“ a dodržovat svaté zákony a předpisy.²²

Akindinovy myšlenky vypadají zdánlivě ostře proticírkevně, v některých směrech přímo hereticky. S proticírkevním myšlením je však nelze ztotožňovat. Cílem nebyl útok proti církvi a její ideologii. Zdánlivě kacířská myšlenka o odpovědnosti každého člověka za jeho spasení měla sloužit k vyburcování velkoknížete k zásahu proti metropolitovi propadlému herezi. Tuto ideu doplňuje caesaropapistická myšlenka o odpovědnosti panovníka za spásu poddaných a za církev. Napisanije v podstatě teoreticky rozvádí výsledky perejaslavského soboru. Dokazuje zájem všech vrstev vládnoucí třídy na momentální spolupráci bez ohledu, zda podporovali tverského nebo moskevského knížete. Zájmy celé vládnoucí třídy nelze v tomto případě ztotožňovat se zájmy představitelů jednotlivých údělů.

Velký význam má napisanije pro vývoj ruského kritického myšlení. Nesporné prvky racionalismu, i když nesměřují bezprostředně proti panující ideologii, vytvářejí nezbytné předpoklady pro jeho vytváření.

V roce 1390 pozval tverský velkokníže Michal Alexandrovič metropolitu Kipriana do Tveri, aby sesadil místního biskupa Jevfimije Vislena.

Jevfimij byl do úřadu ustanoven v roce 1374 metropolitou Alexejem, jenž pocházel z ruského bojarského rodu a po celý život úzce spolupracoval s Dmitrijem Ivanovičem Donským. Podle Veselovského už světská a duchovní moc v ruských dějinách nikdy nedosáhla takového souladu a spolupráce, s výjimkou spoluvlády Michala Romanova a jeho otce patriarchy Filareta.²³

Obvinění vznášená proti Vislenovi nejsou příliš jasná. Karamzin otiskl dílko „O Kipriane metropolitě kako chodil vo Tfer“. Z něho vyplývá, že se biskup, obviňovaný všemi archimandrity, igumeny, popy i bojary, nebyl schopen hájit a byl odsouzen.²⁴

Solovjev uvádí, že podle jedné zprávy se Jevfimij nemohl obhájit, podle jiných se obvinění ukázala být pomluvami. Všechny zprávy se shodují v tom, že nespokojenost s biskupem byla velká. Metropolita jej odvedl s sebou do Moskvy a nechal dožít v klášteře, když se mu nepodařilo usmířit jej s knížetem.²⁵ V poznámkách upozorňuje, že podle některých zpráv byl obviněn z vměšování do knížecích záležitostí. Podle jiných lživě učil o Kristovi a jeho matce a neuznával nad sebou jiný soud než všeobecný církevní koncil.²⁶

²⁰ *Tamže*, 101.

²¹ *Tamže*, 102.

²² *Tamže*, 102.

²³ Veselovskij, *Perechod mitropoličej kafedry iz Kijeva v Moskvu*, in *Religija i cerkov' v istorii Rossii*, 85.

²⁴ Karamzin, *c. d.*, t. 5, přílohy, str. 137–138.

²⁵ Solovjev, *c. d.*, t. 2, 587.

²⁶ *Tamže*, 691.

Klibanov cituje dosud nevydané žitije Arsenije, který se stal Vislenovým nástupcem. Z něho vyvozuje, že napadal církev. Klevety vznášené proti biskupovi podle něho neskrývají politický nesoulad mezi Vislenem a Michalem. Klade otázku, zda se za nimi spíše neskrývají výpady proti samotnému pravoslavnému a jeho základům. Příčinu jistě podpory, jíž se Vislenovi dostalo ze strany Kiprianovy, vysvětluje nadřazováním politických zájmů zájmům dogmatickým.²⁷

Klibanovovy závěry jsou poněkud nadnesené, jen těžko můžeme připustit, že by se Kiprian pokoušel usmířit tak nebezpečného heretika s velkoknížetem. Jakékoli politické zájmy musely jít v tomto případě stranou.

Můžeme snad připustit, že by Alexej neustanovil v Tveri, tradičním soupeři a centru protimoskevské opozice, do úřadu biskupa stoupence protimoskevských názorů. Jistě ne náhodou byl Jevfimij jednat spolu s bojary o mír s Dmitrijem Donským po nezdařené válce, v níž měla být spojencem Tveri Litva spolu s Tatary. Solovjev označuje tuto válku za moskevsko-litevskou, vyvolanou z podnětu Tveri.²⁸ Výsledkem jednání zástupců tverského velkoknížete s Dmitrijem Donským byla smlouva, omezující samostatnost Tveri v oblasti zahraniční politiky a celkové zvýšení její podřízenosti Moskvě. Krátce po uzavření tohoto míru došlo mezi knížetem a biskupem k roztržce. Podmiňovat ji pouze mírovou smlouvou nelze, byla však zřejmě jednou z jejich příčin. Zde je podle našeho soudu jádro celého problému, zřejmě alespoň částečně promoskevsky orientovaný biskup Jevfimij Vislen nevyhovoval knížeti, jenž se jej chtěl zbavit.

V roce 1390 měl příležitost ke změně situace alespoň uvnitř Tveri. O rok dříve zemřel jeho mocný protivník Dmitrij Donský. V roce 1390 přišel do Moskvy metropolita Kiprian, který byl nucen pro odpor Dmitrije Donského k jeho ustanovení žít několik let na Litvě. Obě změny dávaly Tveri šanci na zlepšení jejího postavení.

Jednou z podmínek bylo odstranění nepohodlného biskupa. Jedinou možností, jak toho dosáhnout, bylo označit jej za heretika a nechat jej sesadit církevními činiteli.

Zdá se však, že obvinění dokazující Vislenovu heretičnost neměla reálnější základ. Dovolil by si jinak metropolita usmířovat oba protivníky a tím se do jisté míry zastávat Vislena a jeho názorů před nejvyššími ruskými církevními činiteli a dvěma řeckými metropolitami, kteří jej doprovázeli do Moskvy i do Tveri? Bez zajímavosti v tomto směru není ani účast světských obyvatel Tveri na soboru. Situaci podle našeho názoru dokumentuje i skutečnost, že člen Kiprianova doprovodu Arsenij, který se měl stát novým tverským biskupem, odmítl do úřadu nastoupit pro nevoli, jíž všude kolem sebe viděl. Arsenij, který kacířem rozhodně nebyl, by se jí nemusel v žádném případě obávat. Po několika měsících se sice tverským biskupem stal, ale i pak si stěžoval na tamější poměry.

Spor se tedy skončil pro Michala Alexandroviče vítězně. Jevfimij Vislen byl sesazen a odjel spolu s metropolitou do Moskvy. Změna v důležitém a vlivném úřadě však nemohla zlepšit postavení Tveri, která se stále více z mocného moskevského soupeře stávala centrem opozice odká-

²⁷ Klibanov, c. d., 155–157.

²⁸ Solovjev, c. d., t. 2, 277.

zaným na pomoc ze zahraničí i z ostatních ruských knížectví. Opět se ukázalo, že v tomto období bylo pro metropolitu přes veškerá příkoří výhodnější spolupracovat s nejsilnějším z ruských knížat.

Oba sobory z počátku a konce 14. století ilustrují změny, k nimž docházelo v ruské společnosti, i důvody, které k nim vedly. Projevují se v nich nejen společné zájmy všech příslušníků vládnoucí třídy, ale i poměry, v nichž se snažily tyto zájmy prosadit. Ryze feudální poměry dovozovaly jejich prosazení, jež sice vyhovovalo vládnoucí třídě jako celku, ale pro mnohé členy znamenalo porážku ve složitých procesech nezbytnou a nevyhnutelnou. Bez ní nemohl vzniknout nový celek, který lépe zajišťoval potřeby celé ruské společnosti.

Feudálními základy těchto procesů byl poznamenán celý další vývoj vznikajícího ruského státu a jeho společnosti. Absence silné vrstvy, která by svou činností a názory podkopávala feudální základnu, těžce poznamenala vývoj ruské společnosti. To se projevilo v komplikovaných vnitro a mezitřídních vztazích na soborech, ale také v osudech heretických hnutí.

V soborech a jejich jednáních se plně projevila úzká základna, o niž se mohla opírat velkoknížecí moc při své politice. Musela se snažit získat na svoji stranu co nejvíce příslušníků vládnoucí třídy i za cenu vlastních ústupků. Dogovorná gramota upravující vztahy mezi moskevským a tverským velkoknížetem omezuje práva posledního. Charakteristické však je, že práva bojarů zůstávají neomezena, mohou se například dále stěhovat od jednoho knížete ke druhému, aniž by tím ohrožovali svá majetková práva nebo se vystavovali nebezpečí obvinění ze zrady. Stejný vztah se projevuje i mezi církevními a světskými představiteli.

Překonávání přežilého stavu feudální společnosti na feudálních základech nemohlo nikdy vést k jeho úplnému odstranění, naopak vedlo ke vzniku dalších problémů, s nimiž se formující se jednotný ruský stát musel vyrovnávat.

НЕСКОЛЬКО ЗАМЕЧАНИЙ ПО ЭВОЛЮЦИИ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СВЕТСКОЙ И ДУХОВНОЙ ВЛАСТЯМИ В РОССИИ В XIV ВЕКЕ

Образование русского единого и централизованного государства происходило в чисто феодальных условиях. Крепкие феодальные отношения, недостаточно развитые города принуждали центральную власть искать поддержку у остальных сословий правящего класса более интенсивно, чем остальные европейские правители того времени.

В сложные отношения и конфликты внутри правящего класса втягивалась также церковь, которая была могучим и влиятельным союзником, но и опасным соперником. Владимирский собор должен был своими мероприятиями способствовать укреплению единства церкви и мобилизации ее средств к борьбе за влияние, положение и власть в формирующемся государстве.

В условиях XIII и XIV вв. светская и духовная власть зависела от взаимной поддержки и сотрудничества в большей степени, чем в последствии. Кроме экономического расцвета, и это обстоятельство принудило метрополита переехать из Киева во Владимир, а затем в Москву. Переяславский и Тверской соборы выявили сложность отношений между светской и церковной властями. Понимание выгоды сотрудничества с высшей духовной властью привело тверских князей к стремлению заменить невыгодных им церковных представителей другими. Борьба за первенство среди остальных князей принуждала московских

великих князей поддерживать находящихся в опасности представителей духовенства. На Переяславском соборе Иван Калита защитил митрополита от снятия с должности, Тверской собор предоставил тверскому епископу возможность уйти с должности с честью. Московские князья, таким образом, привлекли на свою сторону большого союзника и одновременно ослабили своего самого опасного конкурента.

